

MAJANDUSREFORMIST UNGARI RV-s

E. Pajupuu

Rahanduse ja krediidi kateeder

Viimased 3—4 aastat on kõikide Euroopa sotsialismimaade majanduselus olnud suurte muudatuste aastateks — majandusreformide ettevalmistamise ja osalt ka nende elluviimise aastateks. Muudatused majanduselus olid tingitud eelkõige vajadusest tõsta ühiskondliku tootmise efektiivsust. Pidurdavateks teguriteks olid muutunud:

- 1) planeerimise liigne tsentraliseeritus,
- 2) tootmise eraldatus turust,
- 3) isemajandamise formaalne iseloom jm.

Majandusreformile eelnesid kõikjal põhjalikud teoreetilised uurimused ja katsetused. Otsus juhtimise põhjaliku muutmise kohta Ungari RV-s võeti vabariigi valitsuse ja partei poolt vastu 1966. aasta mais. Otsuste järkjärguline ellurakendamine algas 1968. aastal. Seoses reformiga muutus planeerimise, kapitalmahutuste finantseerimise ja ettevõtete krediteerimise kord, samuti hinnasüsteem, ettevõtte kasumi jaotamise kord jne.

Käesolev artikkel puudutab lühidalt planeerimises, hinnasüsteemis ja riigieelarvesse tulude mobiliseerimise korras toimunud muudatusi.

Muudatustest planeerimise valdkonnas

Senini koostati ettevõtte tootmisplaan põhiliste näitajate osas kõrgemalt poolt saadud direktiivide alusel. Sel moel teostus tsentraliseeritud juhtimine. Uue majandussüsteemi puhul muutus olukord põhjalikult. Ettevõtte tegevusega seotud küsimuste otsustamine, sealhulgas ka tegevusplaani koostamine, toimub nüüd ettevõttes kohapeal.

Sellega seoses tõuseb küsimus: milline on rahvamajandusplaani osa tingimustes, kus ettevõtetele plaani ei määrata, ja kuidas saab niisugustes tingimustes vältida stiihiat, kindlustada rahvamajanduse proportsionaalset arengut ja rahva elatustaseme plaanipärast tõusu?

Varem kehtinud planeerimise ja juhtimise korra kohaselt jaotati rahvamajandusplaani ülesanded ministeeriumide ja edasi ettevõtete vahel. Ettevõttele põhilised tegevusnäitajad seega dikteeriti ning ettevõtte ülesandeks oli plaani täitmine. Selleks kindlustati ta vajalike tootmisvahenditega ja nähti ette ka tema toodangu ostjad. See planeerimise ja juhtimise süsteem võimaldas niisugusel suhteliselt mahajäänud maal, nagu seda oli Ungari, kiiresti arendada tööstust ja muuta riik agraarriigist arenenud industriaal-agraarriigiks.

Teatud arenguastmel aga hakkasid ilmema vastuolud: tekkisid müümata kaupade varud, alanes kapitaalimahutuste efektiivsus jne. Selgus, et tsentraliseeritud korras ei saa enam planeerida ettevõtete tegevust, tekkis vajadus luua vahetum side tootja ja tarbija vahel.

Ka uue majandusmehhanismi puhul määrab rahvamajanduse arendamise põhisuunad rahvamajandusplaani.

1968. aasta rahvamajandusplaani erineb Ungari RV-s eelmise aasta plaanist selle poolest, et ta sisaldab ainult peasuundi (üksikute rahvamajandusharude areng, kapitaalimahutused, sh. täpsemalt riigi vahendite arvel teostatavad kapitaalimahutused, elatusaseme tõstmine, kaubakäibe maht jmt.) ja majanduspoliitika põhialuseid (näit. krediitpoliitika).

Ka edaspidi hakatakse koostama pikaajalisi (15 a.), keskmise tähtjaga (5 a.) ja aastaplaane. Perspektiivplaanis kajastuvad majanduse, tehnika ja teaduse arengu perspektiivid. Keskmise tähtjaga plaanid sisaldavad konkreetsemaid ülesandeid nimetatud aladel ja määravad ära majandamise praktilised suunad viieks aastaks. Aastaplaan konkretiseerib omakorda viie aasta plaani, väljendab antud aasta majanduspoliitika iseärasusi ja arengu proportsioone.

Ettevõtetele kõrgemalt poolt plaanide andmine on lõpetatud, kuid ka edaspidi suunab nende tegevust rahvamajanduse plaan. Ettevõtete tegevuse suunamine rahvamajandusplaanis ettenähtu kohaselt toimub niisuguste majanduspoliitika relvade abil nagu krediitkorraldus, maksuseadused, seadused ettevõtte fondide moodustamise ja kasutamise korra kohta, hinnapoliitika jne. Näiteks elanikkonna tulude ja kulude bilansis on üheks põhiliseks artiklits töötasu. Ettevõtetele töötasufondi kõrgemalt poolt ei määrata, kuid ometi kontrollib riik ostujõulise nõudmise ja laiatarbekaupade pakkumiste vahekorda. See toimub järgmiselt:

1. Tunduva osa töötajate tulud on tsentraliseeritud korras limiteeritud. Hariduse-, tervishoiu-, kultuuri-, riigikaitse- jt. eelarvelistes asutustes töötajate palgad planeeritakse eelarves ja planeeritust suuremal määral ei kasva.

2. Reguleeritakse isemajandavates ettevõtetes töötajate tulud. See ei toimu Ungari RV-s uue majandusmehhanismi puhul enam

mitte töötasude ja koosseisude reguleerimise kaudu, vaid mak-
susüsteemi abil.

3. Talupoegade tulusid reguleerivad kokkuostuhinnad, kre-
diidi tingimused jm. tegurid. Kokkuvõttes suureneb ostujõuline
nõudmine ainult juhul, kui ka pakkumine (tootmine) on planeer-
itust suurem. Seega kasvab ostujõud ainult juhul, kui on loodud
eeldused suurema ostujõuga seotud nõudmise rahuldamiseks. Toot-
mise laiendamine on eelduseks mitte ainult töötajate tulude kas-
vule, vaid ka riigieelarve tulude kasvule (suureneb maksudena
laekuv summa), viimane aga omakorda on eelduseks üldriiklike
ürituste (haridus, tervishoid jne.) finantseerimise laiendamiseks.
Uutes tingimustes dotatsioon enam ei esine, ettevõtte on täie-
likult isemajandavad ja seetõttu igati huvitatud kasumi suuren-
damisest. Lao jaoks toota pole mõtet, sest ainult minevad kaubad
annavad kasumit. Huvi kasumi saamise vastu ja elastsed hinnad
õhutavad ettevõtteid üha täielikumalt rahuldama tarbijate nõud-
misi.

Niisugustes tingimustes ei sega detailse planeerimise detsent-
raliseerimine tasakaalu saavutamast turul, vaid vastupidi, soo-
dustab seda ja on ühtlasi ainus väljapääs olukorrast, kus toot-
mine oli eraldatud turust ja pidevalt kasvasid mitteminevate
kaupade varud. Administreerimise ja tsentraalsete plaanidirek-
tiivide andmise lõpetamisega avanes ettevõtetel võimalus teha
endile senisest reaalsemad, elastsemad ja tarbimise nõudmisele
paremini vastavad plaanid. Plaanid on muutunud reaalsemaks
juba seoses sellega, et ettevõtetel on kadunud huvi taotleda
endile vähendatud kohustusi kõrgemalseivate organisatsioonide
ees. Enne majandusreformi esines sageli niisugune olukord, kus
ettevõtte, seoses sellega et puudus materiaalne huvi koormata
end maksimaalselt ja panna välja kõik reservid, taotlesid plaanide
vastuvõtmisel endile madalamaid kohustusi. Uutes tingi-
mustes on tekkinud huvi võtta arvesse kõik võimalused kasumi
suurendamiseks juba plaani koostamise käigus.

Plaanide elastsus saavutatakse ettevõtte iseärasuste arvesta-
misega.

Ettevõtete plaanide sisu ja planeerimise meetodid on erine-
vad, olenedes eelkõige rahvamajandusharust. Jalatsi- või õmblus-
vabrik, näiteks, ei saa teha plaani toodangu sortimendi kohta
pikema aja peale ette, sest moejoon on väga muutlik ja sellele
vastavalt muutub ka nõudmine. Et olla konkurentsivõimeline,
peab ettevõtte kiiresti reageerima nõudmise muutumisele, see-
pärast on pikema aja peale mõeldav koostada ainult võrdlemisi
üldisi sortimendiplaane. Kaevandusettevõtetes, masinaehituste-
hastes jne. on aga olukord ning sellest tulenevalt ka plaanide
sisu teistsugune.

Ettevõtete plaanid ja rahvamajandusplaan otseselt omavahel seotud ei ole, s. t. rahvamajandusplaan ei ole ettevõtete plaanide summa.

Isemajandava ettevõtte vahakord kõrgemalseisva organisatsiooniga

Uue majandusmehhanismiga kaasnes ettevõtte iseseisvuse kasv. See väljendub eelkõige selles, et erinevalt varasemast otsustab käesoleval ajal ettevõtte ise tootmise kasvutempo, materiaalse tehnilise varustamise, turustamise, töötasustamise jmt. küsimused. Mingisuguseid ettekirjutusi selles osas kõrgemalseisev organ ei tee.

Hinnasüsteem, hinna- ja krediitipoliitika, deviisimajandus ja tollipoliitika, tulude reguleerimine ja materiaalse stimuleerimise süsteem määratakse aga ka edaspidi tsentraliseeritud korras.

Peale eeltoodu võib riik (eriti esimestel aastatel pärast reformi) ka otseselt sekkuda ettevõtte majanduslikku tegevusse, juhul kui selleks tekib vajadus. Sekkumise põhjuseks võib olla näiteks rahvusvahelisest olukorrast tingitud teatud tooteliikide tootmise laiendamise vajadus, riikidevaheliste lepingute täitmisega seotud küsimused jne.

Endiselt jääb riigi pädevusse ettevõtete asutamine ja likvideerimine.

Ettevõtete juhatajad määrab ka edaspidi vastav riiklik organ, kelle ees juhataja on vastutav ettevõtte tegevuse eest ja kellele ta aeg-ajalt peab aru andma oma tööst.

Ettevõtte plaanide täitmist kõrgemalseisev organ uue süsteemi puhul ei kontrolli. Kvaliteetse ja täidetava plaani koostamisest on huvitatud mitte kõrgemalseisev organisatsioon, vaid ettevõtte ise. Kasvab järsult konjunktuuri uurimise vajadus, sest teisiti pole võimalik koostada kvaliteetseid plaane. Turg nõuab pidevalt uusi ja üha täiuslikumaid toodangu liike. Konkurents ettevõtete vahel kujuneb uutes tingimustes teguriks, mis tingib vajaduse võtta plaani tehnoloogia ajakohastamine, uute toodangu liikide väljalaskmine, uurimistööd ja katsetused. Tootmise laiendamisel saab ettevõtte arvestada põhiliselt ainult oma vahendeid. Muudest allikatest tulevad kapitaalvahetuste plaani koostamisel arvesse ainult krediidid. Osa kulutusi võidakse katta ka riigieelarvest, kuid ka need summad on siiski ajutise iseloomuga ja kuuluvad tagastamisele.

Niisugustes tingimustes ei pea riik vajalikuks kontrollida ja nõuda ettevõtetest plaanide täitmist. Küll aga peab kõrgemalseisev organ teadma, mil määral see või teine ettevõtte suudab täita turu nõudmisi, kas ettevõtte tegevus kulgeb kooskõlas rahvamajanduse plaaniga, millised fondid kujundatakse ette-

võtte töö tulemusena ja millist edaspidist arengut ja isiklike tulude tõusu need fondid võimaldavad. Informatsiooni saamise eesmärgil on kõrgemalseisval organil lubatud uurida ja analüüsida ettevõtte tegevust ja plaane.

Hinnasüsteem

Alates 1. I 1968 kehtivad Ungari RV-s uued tootmishinnad, kuid samaaegselt muudeti kogu hindade süsteemi.

Käesoleval ajal Ungari RV-s eksisteerivad jaehinnad võib üldiselt jaotada kolme rühma: 1) fikseeritud, 2) limiteeritud ja 3) vabad hinnad.

Kindlad (fikseeritud) müügihinnad on määratud tähtsamatele põhimaterjalidele ja energialiikidele, samuti põhilistele toiduainetele (leib, rasv, liha), tarbekaupadele ja teenustele (korteriuur jt.).

Limiteeritud hindade puhul on määratud hinna ülemmäär. Seda hinnatüüpi kasutatakse laialdaselt niisuguste toodanguliikide puhul, kus esineb palju erinevaid artikleid, mis ei püsi kaua, vaid vahelduvad pidevalt, näit. jalanõud, pesu, rõivad jne. Kui on kehtestatud mingi toodanguliigi, näiteks meestekingade maksimaalseks hinnaks 500 Ft., siis mõjustab see hind kõikide teiste samasse toodangurühma kuuluvate toodete hindu ja väldib liiga suuri hinnakõikumisi. Teisest küljest aga kaob vajadus kehtestada igale eri artiklile hind tsentraliseeritud korras. Nii jõuavad uued toodanguliigid kiiremini tarbijani (pole vaja oodata hinna kinnitamist). Limiteeritud hindu rakendatakse ka enamiku elukondlike teenuste puhul. Vabu hindu, kus müügihind kujuneb ostja ja müüja vastastikusel kokkuleppel, rakendatakse masinaehitusettevõtete toodangu puhul (mootorid, instrumendid jm.), samuti igasuguste kooperatiivhangete puhul.

Praegust süsteemi nimetavad ungari majandusteadlased kompromissiks vana ja uue vahel. Seni kehtinud hinnasüsteemile ja püüdele kõik hinnad tsentraalses korras reguleerida pannakse süüks, et ta vabastas hinna tema tegelikust funktsioonist: hind polnud võimeline peegeldama ei ettevõtte ega rahvamajanduse tootmiskulude taset.

Uutes tingimustes püütakse selle poole, et hinnasüsteem (üksikute toodanguliikide hindade kaudu ja rentaabluuse olene des hinnast) õigesti, s. t. ühiskonna huvides, orienteeriks ja stimuleeriks tootjaid ja tarbijaid nende majanduslike tegevuses. Seega peab hinnasüsteem aitama kaasa majanduslike ressurside ratsionaalsele kasutamisele, soodustama tootmise ja tarbimise vastastikust positiivset mõju, aitama kaasa tarbimise ratsionaalse struktuuri kujunemisele, nõudmise ja pakkumise tasa-

kaalustamisele ja üldkokkuvõttes rahvamajanduse arendamisele optimaalses tempos.

Et hindade süsteem neid nõudmisi rahuldaks, peavad hinnad kujunema järgmiste tegurite toimetel:

- ühiskondlikult vajalikud kulutused,
- turusuhted,
- riiklikud preferentsid.

Ungari majandusspetsialistid ei väida, et uus hinnasüsteem vastab esitatud nõuetele ja et hinnad käesoleval ajal juba kujunevad ülalnimetatud tegurite toimetel. Vastupidi, nenditakse fakti, et hinnad paljudel juhtudel ei olene veel märkimisväärselt tootmiskuludest, samuti ollakse arvamusel, et praegu kehtivad hinnad ei reguleeri oluliselt pakkumise ja nõudmise vahekorda.

Kehtiv hinnasüsteem ei kujuta endast lõplikku lahendust, vaid on üleminekuetapiks. Järskude muudatuste tegemist hindade tasemes ei peeta õigeaks. Hinnakonarused kavatakse tasandada järk-järgult. Niisuguse tee valimise tingivad eelkõige majanduses väljakujunenud proportsioonid. Olgugi et need proportsioonid pole mitte alati ratsionaalsed, on nende taga siiski väljakujunenud sissetulekute nivood, tarbimise struktuur ja tegevuse proportsioonid. Kõike seda korruga muuta ei ole otstarbekas ega võimalikki.

Majandusreformi järgmist etappi hakatakse ellu viima 1970. aastal. Selleks ajaks loodetakse likvideerida ka puudused kehtivates hindades ja jõuda nii kaugele, et tootmishind peegeldaks ühiskondlikult vajalikke kulutusi (omahind + fondimaks + maksud proportsionaalselt palgaga + 5%-line kasum) ning jaehind kujuneks proportsionaalselt tootmishinnaga.

Kui uue mehhanismiga oleks kaasnenu vastav jaehindade reform, mis oleks selle ebakõla korrapealt püüdnud likvideerida, siis umbkaudsete arvestuste kohaselt oleksid töötajate väljaminekud seoses toiduainete ostmisega suurenenud ligikaudu 25%, kulutused transpordile 28%, elukondliku teenindamisega seotud kulud 135%, tööstuskaubad (rõivad, jalanõud, mööbel), samuti korteriüür aga odavnenu 17—20% võrra.¹ Alates 1. I 1968 muudeti Ungaris ainult mõningaid jaehindu, üldkokkuvõttes jäi aga hindade tase endiseks ja väljakujunenud proportsioone vundamendini ei raputatud. Kehtiv jaehindade süsteem teenib osaliselt eesmärki takistada liiga järsku jaehindade muutumist. Edaspidi suureneb järk-järgult limiteeritavate ja vabade hindade osatähtsus.

---

¹ E. Jávorra. Jo vedelem szabályozás és anyagi erdekelttség. Budapest, 1968, lk. 43.

Riigieelarve tulude süsteem

Ühiskondlik puhastulu esineb ettevõtetes mitmesuguses vormis. Üks osa sellest kuulub ettevõtte tootmiskulude hulka,² teine moodustab ettevõtte kasumi, kolmas osa aga ilmneb alles jaehindades (käibemaks).

Suure osa puhastulust koondab riik tsentraliseeritud fondi — riigieelarvesse. Konkreetselt tähendab see seda, et peale kasumi kuulub igasugune puhastulu riigile. Kasumist, mis osatähtsusest moodustab valdava osa puhastulust, jääb suur osa ettevõtte käsutusse.

Riigile laekub puhastulu järgmiste kanalite kaudu:

1. Maksud proportsionaalselt palgaga:

a) sotsiaalkindlustuse maksed — 17% palgast. Nende maksete eesmärgiks on summade hankimine ühiskondliku kindlustusfondi jaoks ja samal ajal ka palgasummade kokkuhoidliku kasutamise stimuleerimine;

b) palgamaks — 8% palgast. Maksu eesmärk: riigile vahendite hankimine.³ Üksikutes tööstusharudes, kus hinnakonaruste tõttu realiseerivad ettevõtted toodangut käesoleval ajal veel alla normaalse tootmishinna, seda maksu ei kehtestata ja üksikutel juhtudel antakse neile ettevõtetele palgamaksu summade arvel dotatsiooni.

Ülaltoodud kaks maksu kokku tõstavad ettevõtete kulutusi seoses palgaga 25% võrra.

2. Fondimaks

Fondimaks viidi Ungari RV-s sisse osaliselt alates 1964. aasta 1. jaanuarist. Alates aastast 1968 muutus ta üldiseks maksuks.

Fondimaksu võetakse põhi- ja käibevahendite brutomaksu-
muse summast 5%. Iseärasuseks on asjaolu, et see maks Ungari RV-s arvatakse tootmishinda. Maksu eesmärk on stimuleerida asjastatud töö kokkuhoidlikku kasutamist. Maksu arvamist tootmishinda põhjendatakse sellega, et tootmishind peab peegeldama mitte ainult vahendite kulumist (amortisatsioon), vaid ka tootmisvahendite hulka, mis on hõivatud ühe või teise toodangu liigi tootmisega. Maksumäär 5% peab väljendama tootmisega seotud vahendite minimaalset rentaablust, mille saab endale riik kui tootmisvahendite omanik.

---

² Käesoleval ajal Ungaris kehtiva korra kohaselt arvatakse tootmiskulude hulka peale sotsiaalkindlustuse maksete palgamaks ja fondimaks.

³ Ungaris töölisel ja teenistujal tulumaksu palgalt ei maksa.

Maksumäär 5% kehtib kuni 1970. aastani. Tegelik efekt tootmisvahendite kasutamisest võib olla väiksem või suurem või suurenda tunduvalt maksumäära kehtivuse perioodi jooksul, maksumäära sellepärast veel muutma ei hakata. Tehes kapitalmahutusi võivad ettevõtted seda arvestada. Maksundusseadusandluse stabiilsusele on pööratud uue mehhanismi puhul erilist tähelepanu. Stabiilsus on vajalik selleks, et luua ettevõtetes teatud kindlustunne.

3. Käibemaks

Seoses uute tootmishindade kehtestamisega Ungari RV-s muutus käibemaksu osa hinnasüsteemis. Senini oli tema põhiülesandeks tuua riigieelarvesse jae- ja tootmishinna vahe. Oma hinnal põhinevate tootmishindade puhul oli see vahe küllaltki suur ja seetõttu oli käibemaks kõige olulisemaks eelarve tuluallikaks. Käibemaksul oli ka teine funktsioon, ta oli majanduspoliitika läbiviimise vahendiks. Käibemaksu abil reguleeriti teatud toodanguliikide tarbimist. See käibemaksufunktsioon saab uue mehhanismi puhul tema põhiliseks funktsiooniks. Ka uutes tingimustes hakkavad hinnad kõrvale kalduma ühiskondlikest tootmiskuludest ja see on täiesti loomulik, sest teisiti pole võimalik kindlustada pakkumise ja nõudmise tasakaalu. Kõrvalekaldumine toimub teatud määral spontaanselt turuhindade kujunemise käigus, kuid ka riigi käibemaksu ja dotatsioonide poliitika vahendusel.

Majandusreformis sisaldus ka käibemaksureform. Toimus mitmeid muudatusi, mida võiks kokku võtta järgmiselt:

1. Loobuti käibemaksu võtmisest hinnavahe meetodil. Uue hinnasüsteemi puhul on ca 50% jaehindadest fikseeritud hinnad, 27% limiteeritud ja 23% vabad hinnad. Niisugune hindade süsteem tingis vajaduse määrata käibemaksu osa hinnas kindlaks protsentides või kindla summana.

2. Fikseeritud hinnad ei ole käesoleval ajal sageli vastavuses tootmishindadega. Sellest tingituna esineb sageli ühe toodetühma raames nii dotatsioone kui ka ülemäära kõrget käibemaksu. Hindade järkjärgulise korrigeerimise tulemusena lakavad dotatsioonid ja ühtlustub käibemaks kaubarühmadesiseselt.

Mõnedes kaubarühmades (toiduainetetööstus) ja majandusharudes (transport, teenindamine) on aga esialgu dotatsioonid isegi suurenenud.

4. Tootmismaks

Uue hinnasüsteemi puhul võeti tootmishindade kujundamise aluseks ühest küljest ühiskondlikud tootmiskulud. Ettevõtted on tehnilise taseme, looduslike tingimuste, tootmis- ja realiseerimistingimuste poolest väga erinevas seisukorras. Selle tulemusena kujuneb ettevõtetes, kus tingimused on keskmisest paremad,

kõrgem rentaablus, mis pole otseselt ettevõtte kollektiivi teene. Niisuguste ettevõtete töötulemustest mitteolenevate kasumite jätmine ettevõttele vähendaks materiaalselt huvi ja tekitaks põhjendamatu ebavõrdsuse üksikute ettevõtete töötajate tulude tasemes.

On kehtestatud tootmismaks, mille kohaselt võetakse riigieelarvesse:

— üks osa ettevõtte kasumist, mis ta on saanud seoses sellega, et väliskaubanduse hinnad on tunduvalt kõrgemad tootmishinnast;

— osa kasumist, mis on saadud seoses sellega, et ettevõtte asub keskmisest paremates looduslikes tingimustes (põllumajandus- ja kaevandusettevõtted);

— muud ekstrakõrged kasumid.

Maks on kehtestatud esialgu kuni 1970. aastani. Maksu määramisel võeti aluseks 1967. aasta kasumid. Ajavahemikus kuni 1970. aastani ettevõtetes kapitaalvahetuste jmt. tulemusena tekkinud võivaid ekstrakasumeid maksustamisel arvesse ei võeta. Edaspidi on plaanis ühendada tootmismaks kasumimaksuga.

5. Kasumimaks

Ettevõtte tulude reguleerimise ja materiaalse stimuleerimise süsteem oli pikka aega majandusteadlaste arutlusobjektiks.

Varem kehtinud süsteem ei loonud ettevõtetes küllaldast huvi kasumi vastu, sest kasumijaotuses domineeris tulude äravõtmise pool, vaatamata sellele, et kasumist eraldamine tsentraliseeritud fondi toimus jäägi meetodil.

Peeti vajalikuks muuta kasumieraldiste ja ettevõtte stimuleerimise korda.

Uue majandusmehhanismi puhul kehtib kasumi maksustamise süsteem, s. t. osa kasumist laekub maksuna riigieelarvest. Ettevõttele jääv kasumiosa aga jaotatakse kolme fondi vahel:

1. Jaotusfond. Fond on ette nähtud ühelt poolt sotsiaal-kultuuriliste vajaduste rahuldamiseks, teiselt poolt töötajate isiklike tulude suurendamiseks.

2. Arendamisfond. See fond kujuneb põhiliseks kapitaalvahetuste allikaks.

3. Reservfond. Fond on ette nähtud juhuslikult tekkinud kahjumite katmiseks.

Kasumimaksu arvutamisel võetakse aluseks kogu aruandeperioodi jooksul saadud kasum, s. t. bilansiline kasum pluss palga keskmise taseme tõus võrreldes 1967. aastaga. Pärast korrigeerimist näitab bilansiline kasum seis, mis oleks olnud siis, kui palk ei oleks tõusnud. Palga tõusu arvamine maksustatava kasumi hulka on mooduseks, millega tahetakse ära hoida põhjendamatuid põhitöötasude tõstmisi ettevõttes ja muuta kasum (jaotusfond) töötajate silmis tähtsaks lisatulude allikaks.

Korrigeeritud kasum jaotatakse kahte ossa — jaotatavaks

osaks ja arendamiseks määratud osaks. Kumbagi osa maksustatakse eraldi. Osadeks jaotamine toimub töötasu ja tootmisvahendite väärtuse suhtest lähtudes.

Näiteks:

töötasu kulud on 10 milj. Ft.;

tootmisvahendite väärtus 40 milj. Ft.

Suhe on 4 : 1, s. t. 20% kasumist moodustab jaotatava osa ja 80% läheb ettevõtte arendamiseks ja laiendamiseks. Praktiliselt ei lähtuta suhte määramisel töötasufondi summast, vaid võetakse see teatud koefitsiendiga (0,5—8), sest vastasel korral kujuneks jaotusfond liiga väikeseks või vastupidi — liiga suureks. Koefitsiendid on kehtestatud tööstusharude kaupa. Nii on tööstuses kasutusel koefitsient 2, transpordis aga 8.

Kasumi jaotatav osa maksustatakse progressiivsete määradega. Määrad tõusevad 20%-st 70%-ni. Maksuvaba on 1968. aastal jaotatava kasumi osa, mis vastab töötasufondi 3 protsendile. 1969. a. tõuseb maksuvaba osa vastavalt 5 protsendile ja 1970. a. 7 protsendile.

Arendamiseks mineva kasumiosa maksumäärad on diferentseeritud tööstusharude lõikes: tööstuses 60%, põllumajanduses 45% jne.

Kummastki kasumi osast eraldatakse pärast maksu mahaarvamist 10% reservfondi. Ülejäänud osad moodustavad vastavalt jaotusfondi ja arendamisfondi.⁴

Peale eespool loetletud riigitulude esineb uue mehhanismi puhul Ungari RV-s veel teisigi tulude liike, kuid need on väiksema tähtsusega.

Uue mehhanismi tingimustes on kasvanud maksude (riigitulude) majanduslik funktsioon, s. t. kaudne mõju ettevõtete tegevusele ja selle läbi rahvamajanduse tasakaalustamisele ning tasakaalu hoidmisele, samuti riiklike plaanidega määratud põhiproportsioonide (tarbimine-akumulatsioon) kujunemisele. Kuid samal ajal pole kaotanud oma tähtsust ka maksude fiskaalne funktsioon: kindlustada vahenditega üha kasvavate üldühiskondlike ülesannete täitmine.

---

⁴ Arendamisfondi arvatakse ka see amortisatsiooni osa, mis jääb ettevõttele (60%).

ОБ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ РЕФОРМЕ В ВЕНГЕРСКОЙ НР

Э. Паюпу

Резюме

В резюмируемой статье рассмотрены вкратце некоторые более существенные изменения, которые происходили в венгерской экономике в связи с экономической реформой, которую стали проводить начиная с 1 января 1968 г.

Изменения в области планирования состоят в общих чертах в следующем:

Прекращено доведение показателей народнохозяйственного плана до предприятий. В новых условиях предприятия сами решают такие вопросы, например, что производить и сколько, кому продать и т. д., т. е. вполне самостоятельно планируют свою деятельность. Но тем не менее и в дальнейшем составляются перспективные планы развития народного хозяйства (на 15 лет), среднесрочные (на 5 лет) и годовые планы. Эти планы не являются суммой планов предприятий.

Управление деятельностью предприятий со стороны центральных органов происходит не административным способом, а при помощи таких орудий хозяйственной политики как кредит, налоги, действующая система распределения прибыли, система цен и т. д.

Существенные изменения произошли в системе цен и в принципах ценообразования. Отказались от принципа в центральном порядке регулировать все цены. В настоящее время существует три вида розничных цен: фиксированные, лимитированные и свободные цены. В дальнейшем увеличивается роль свободных и лимитированных цен.

С 1 января 1968 г. в Венгерской НР действуют новые производственные цены. За основу их принята не стоимость, а превращенная форма стоимости. В качестве составных элементов в цену производства входят: себестоимость, плата за производственные фонды (5% с бруттостоимости фондов), налоги, взимаемые пропорционально заработной плате, и прибыль (из расчета 5% рентабельности). Пропорционально ценам производства должны по теории складываться розничные цены. Кроме того на розничные цены должно влиять отношение спроса и предложения. Так как реформы розничных цен до сих пор не произошло, то в настоящее время розничные цены еще не удовлетворяют во всех отношениях.

Изменение произошло и в системе государственных доходов.

В настоящее время доходы в бюджет поступают по следующим основным каналам:

1. налог с прибыли;
2. налог с оборота;
3. плата за производственные фонды;
4. налоги, взимаемые пропорционально заработной плате;
5. производственный налог.

В общем увеличилась экономическая функция доходов бюджета, т. е. их влияние на направление экономической деятельности предприятия и через это на достижение пропорций развития народного хозяйства, предусмотренных народнохозяйственным планом (потребление-накопление и др.). В то же время сохраняется фискальная функция государственных доходов.